

Maciej Muliński

doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego nr I WPIA
Uniwersytetu Łódzkiego

Krajowe tytuły egzekucyjne powstające w postępowaniu mediacyjnym oraz w postępowaniu przed sądem polubownym (arbitrażowym)

I. Uwagi wstępne

Obecne regulacje z zakresu alternatywnych metod rozwiązywania sporów w postępowaniu cywilnym (ADR) stanowią rozwiązania stosunkowo nowe. Ustawy ustanawiające te regulacje zostały uchwalone przez Sejm 28.7.2005 r. I tak ustawą o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ wprowadzono do KPC nieznana dotychczas postępowaniu cywilnemu instytucję mediacji (art. 183¹ i n. KPC), zaś ustawą o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego² zastąpiono dotychczasową regulację sądownictwa polubownego (art. 695–715 KPC) nowymi przepisami, zawartymi w Części V KPC (art. 1154 i n. KPC).

Nowe przepisy doczekały się już w literaturze licznych opracowań³. W opracowa-

1 Dz.U. Nr 172, poz. 1438.

2 Dz.U. Nr 178, poz. 1478.

3 Zob. m.in.: *T. Ereciński* (red.) [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy), t. 5, Warszawa 2007; *M. Sychowicz* [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, pod red. *K. Piaseckiego*, Warszawa 2006; *M. Uliasz*, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do nowelizacji, Warszawa 2006; *R. Morek*, Mediacja i arbitraż. Komentarz, Warszawa 2006; *I. Gil, P. Gil*, Postępowanie klauzulowe, Warszawa

niach tych podkreśla się liczne zalety alternatywnych metod rozwiązywania sporów cywilnych, decydujące o atrakcyjności postępowania mediacyjnego oraz postępowania przed sądem polubownym. Niewątpliwie do podstawowych zalet tych postępowań zaliczyć należy **możliwość uzyskania w nich tytułów egzekucyjnych, czyli aktów, które po zaopatrzeniu ich w klauzulę wykonalności dają podstawę do prowadzenia egzekucji sądowej**. Dzięki tej możliwości mediacja i arbitraż stanowią atrakcyjną alternatywę dla postępowania rozpoznawczego prowadzonego przed sądem powszechnym.

II. Ugoda zawarta w postępowaniu mediacyjnym

Jak wiadomo, mediacja jest sposobem rozwiązywania sporów opartym na zasadzie dobrowolności⁴. W postępowaniu mediacyjnym uczestniczy – poza stronami określonego sporu – osoba trzecia, tj. mediator, którego zadaniem jest odbudowa zdolności komunikowania się pomiędzy stronami sporu i doprowadzenie do zawarcia przez te strony ugody. Analiza wszczęcia oraz przebiegu mediacji wykracza poza ramy niniejszego opracowania, bliższą uwagę należy natomiast poświęcić problematyce zakończenia postępowania mediacyjnego.

Po przeprowadzonej mediacji mediator sporządza protokół. Protokół ten niezbyt ściśle został nazwany przez ustawodawcę „protokołem z przebiegu mediacji”. Wobec niejawnego charakteru postępowania mediacyjnego sam przebieg mediacji nie jest w protokole opisywany. Wskazuje się w nim jedynie miejsce i czas przeprowadzenia mediacji, imię, nazwisko (nazwę) i adresy stron, imię i nazwisko oraz adres mediatora, a ponadto wynik mediacji. Protokół podpisuje mediator (art. 183¹² § 1 KPC). Jeżeli strony zawarły ugodę, jest ona zamieszczana w protokole lub do niego załączana (art. 183¹² § 2 KPC). Po zawarciu ugody mediator przekazuje sporządzony protokół wraz z ugodą do sądu rozpoznającego daną sprawę. Jeżeli zaś ugoda została zawarta bez wcześniejszego wszczęcia postępowania rozpoznawczego przed sądem, wówczas protokół z ugodą powinien być przekazany sądowi, który byłby w danej sprawie właściwy według przepisów o właściwości ogólnej albo wyłącznej (art. 183¹³ KPC).

Samo zawarcie ugody przed mediatorem wywołuje jedynie skutki materialnoprawne, dochodzi bowiem do zawarcia umowy uregulowanej w art. 917 i 918 KC. Ugoda będąca wynikiem postępowania mediacyjnego powinna zatem odpowiadać definicji ugody zawartej w art. 917 KC. Jak wynika z tego przepisu, ugoda obejmuje wzajemne ustępstwa w zakresie istniejącego między stronami stosunku prawnego w celu uchylenia niepewności co do roszczeń wynikających z tego stosunku lub zapewnienia ich wykonania albo też uchylenia sporu istniejącego lub mogącego powstać. Rolą mediatora jest do-

2007; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007.

4 R. Morek, *ADR – w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2004, s. 75 i n.

prowadzenie do zawarcia takiej ugody, której treść będzie odpowiadała powyższej definicji. Szczególnie istotna jest tutaj okoliczność, aby ustępstwa stron były obustronne.

Aby zawarta ugoda wywołała skutki o charakterze procesowym, niezbędne jest jej zatwierdzenie przez sąd. Zatwierdzenia tego dokonuje sąd na wniosek strony, na rzecz której przewidziano w ugodzie określone świadczenie (art. 183¹⁴ § 1 KPC). Wniosek ten jest wolny od opłaty sądowej, jeżeli ugoda została zawarta w toku mediacji wszczętej na mocy postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Wniosek o zatwierdzenie ugody zawartej w postępowaniu mediacyjnym wszczętym umową o mediację podlega opłacie w wysokości 50 zł⁵.

Zatwierdzenie ugody jest dokonywane w różny sposób zależnie od tego, czy ugoda ustala określone świadczenie i podlega wykonaniu w drodze egzekucji, czy też nie nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, ponieważ nie przewidziano w niej obowiązku spełnienia jakiegokolwiek świadczenia. Zawarta przed mediatorem ugoda, w której przewidziano obowiązek spełnienia świadczenia, stanowi tytuł egzekucyjny (art. 777 § 1 pkt 2¹ KPC). Sąd zatwierdza taką ugodę poprzez nadanie jej klauzuli wykonalności (art. 183¹⁴ § 2 KPC). **Ugoda zaopatrzona w klauzulę wykonalności stanowi tytuł wykonawczy, czyli podstawę egzekucji sądowej** (art. 776 KPC). Jeżeli natomiast ugoda nie nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, wówczas sąd wydaje na posiedzeniu niejawnym postanowienie o jej zatwierdzeniu (art. 183¹⁴ § 2 KPC). Jeżeli ugoda została zawarta i zatwierdzona przez sąd po wszczęciu postępowania rozpoznawczego, postępowanie to podlega umorzeniu. Postanowienie o umorzeniu postępowania w tej sytuacji również może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym (art. 355 KPC).

Ugoda zatwierdzona przez sąd posiada moc prawną ugody sądowej (art. 183¹⁵ § 1 KPC). Oznacza to w szczególności, że w razie wytoczenia powództwa w sprawie, w której została zawarta ugoda, pozwanemu przysługuje zarzut sprawy ugodzonej (*exceptio rei transactae*). Wniesienie tego zarzutu spowoduje oddalenie powództwa⁶. Wskazać należy, że przed zatwierdzeniem ugody sąd bada, czy nie jest ona sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego, czy nie zmierza do obejścia prawa, czy jest zrozumiała i nie zawiera sprzeczności (art. 183¹⁴ § 3 KPC). Przepis ten ma charakter klauzuli generalnej. Pozwala on na wyeliminowanie z obrotu prawnego ugód, których treść jest oczywiście niesłuszna, niezrozumiała albo sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego. Pamiętać bowiem należy, że ugoda może być zawierana przez strony nieposiadające przygotowania prawniczego⁷. Przygotowania takiego może rów-

⁵ Art. 71 pkt 1 ustawy z 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.; dalej jako: KSCU).

⁶ W. Broniewicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2005, s. 202.

⁷ M. Uliasz, *op. cit.*, s. 100.

niez nie posiadać sam mediator. Mogą więc pojawić się w treści ugody sprzeczności, rozbieżności, zwroty niejasne i niejednoznaczne⁸.

Podkreślić należy, że odmowa nadania klauzuli wykonalności oraz odmowa zatwierdzenia ugody niepodlegającej wykonaniu w drodze egzekucji ze względu na treść zawartego w ugodzie rozstrzygnięcia powinna następować w wyjątkowych wypadkach. Sąd przy zatwierdzaniu ugody zawartej przed mediatorem nie jest bowiem powołany do badania zasadności roszczenia ustalonego w tej ugodzie. Podobny pogląd wyraził R. Morek, który stwierdził, że kontrola dopuszczalności ugody nie może polegać na całościowym merytorycznym rozpoznaniu sprawy⁹.

W toku postępowania przed sądem może się natomiast okazać, że zawarcie przez strony ugody nastąpiło poza postępowaniem mediacyjnym. Jak słusznie wskazuje M. Sychowicz, sąd powinien odmówić zatwierdzenia takiej ugody¹⁰.

Jak wynika z art. 183¹⁴ § 3 KPC, sąd może odmówić zatwierdzenia ugody lub nadania jej klauzuli wykonalności w całości lub w części. Odmowa zatwierdzenia części ugody jest aktualna wówczas, gdy tylko część postanowień ugody jest dotknięta wskazanymi wyżej wadliwościami (np. niezrozumiałe jest jedno z kilku zawartych w ugodzie rozstrzygnięć). Jednocześnie sąd powinien w takiej sytuacji ocenić, czy zatwierdzana część ugody jest spójna, odpowiada woli stron i może samodzielnie funkcjonować w obrocie. Z kolei przed nadaniem klauzuli wykonalności części ugody sąd powinien ustalić, czy możliwe jest wykonanie tylko niektórych postanowień ugody. Jeżeli takiej możliwości nie ma, sąd powinien odmówić nadania ugodzie klauzuli wykonalności w całości. Na postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie zatwierdzenia ugody, a także o odmowie nadania jej klauzuli wykonalności przysługuje stronom zażalenie (art. 394 § 1 pkt 10¹ oraz art. 795 KPC).

Jeżeli sąd odmówił zatwierdzenia ugody zawartej po wszczęciu procesu albo postępowania nieprocesowego, postępowanie to jest kontynuowane. Przewodniczący powinien zatem wyznaczyć rozprawę (art. 206 KPC).

III. Wyrok sądu polubownego i ugoda zawarta przed takim sądem

Jak już wskazywano, obecna regulacja sądownictwa polubownego została wprowadzona do Kodeksu postępowania cywilnego nowelizacją z 28.7.2005 r. Mocą tej noweli-

8 *Ibidem*.

9 R. Morek, *Mediacja...*, s. 86.

10 M. Sychowicz, *op. cit.*, s. 757.

zacji dodano do KPC Część V obejmującą artykuły 1154–1217. Jednocześnie zachowano dotychczasowe brzmienie art. 777 § 1 pkt 2 KPC, zgodnie z którym tytułami egzekucyjnymi są wyroki sądów polubownych i ugody zawarte przed takimi sądami.

Rozwinięcie tej regulacji zawarte zostało w art. 1212 § 1 KPC, który stanowi, że wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności. Stwierdzenie wykonalności dotyczy wyroków i ugód ustalających świadczenie, czyli tytułów egzekucyjnych. Ustawodawca zachował przy tym konsekwencję terminologiczną, przyjmując w art. 1214 § 2 KPC, że stwierdzenie wykonalności następuje poprzez nadanie wyrokowi albo ugodzie klauzuli wykonalności.

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności (który może również zostać nazwany wnioskiem o stwierdzenie wykonalności wyroku albo ugody) powinien zostać złożony do sądu powszechnego (art. 1213 KPC). Chodzi tutaj o sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (art. 1158 § 1 KPC). Do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności strona powinna dołączyć dokumenty wymienione w art. 1213 KPC, tj. oryginał wyroku albo ugody bądź ich odpis poświadczony przez sąd polubowny, a także oryginał zapisu na sąd polubowny albo jego urzędowo poświadczony odpis. Jeżeli wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta albo zapis na sąd polubowny nie są sporządzone w języku polskim, strona jest obowiązana dołączyć ich uwierzytelniony przekład na język polski. Przyjąć należy, że niedołączenie do wniosku wymienionych dokumentów stanowi brak formalny uzasadniający odpowiednie zastosowanie art. 130 w zw. z art. 13 § 2 KPC. Przewodniczący powinien zatem wezwać wnioskodawcę do usunięcia braków w terminie tygodniowym pod rygorem zwrotu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności.

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu powstałemu w toku postępowania przed sądem polubownym podlega opłacie stałej w wysokości 50 zł¹¹.

W art. 1214 § 3 KPC wymieniono okoliczności uzasadniające odmowę „stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej”. Sformułowanie to może być źródłem wątpliwości, czy w treści postanowienia sąd powinien odmówić stwierdzenia wykonalności aktu pochodzącego od sądu polubownego, czy też powinien odmówić nadania temu aktowi klauzuli wykonalności. Ponieważ chodzi tutaj o postępowanie o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, uregulowane w art. 776–795 KPC, poprawne wydaje się drugie ze wskazanych sformułowań¹². Nie może bowiem budzić wątpliwości okoliczność, że na postanowienie odmowne przysłu-

11 Art. 71 pkt 1 KSCU.

12 Odmienne *M. Uliasz*, który wyróżnia dwa rodzaje postanowień – o odmowie stwierdzenia wykonalności oraz o odmowie nadania klauzuli wykonalności (zob. *M. Uliasz, op. cit.*, s. 641).

guje zażalenie, o którym mowa w art. 795 KPC.

W świetle art. 1214 § 3 pkt 1 KPC **odmowa nadania klauzuli wykonalności** nastąpi wówczas, gdy określony spór z mocy ustawy nie mógł zostać poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. Dotyczy to spraw o alimenty (art. 1157 KPC), spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz spraw o uznanie wzorca umowy za niedozwolony (art. 477¹² i 479⁴¹ w zw. z art. 1157 KPC). Ponadto art. 1214 § 3 pkt 2 KPC jako przyczynę odmowy nadania klauzuli wykonalności wymienia sprzeczność wyroku sądu polubownego albo ugody przed nim zawartej z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej¹³. Przepis ten, odmiennie niż poprzednio obowiązujący art. 711 § 4 KPC, nie wymienia sprzeczności wyroku lub ugody z dobrymi obyczajami jako podstawy odmowy nadania klauzuli wykonalności, zatem w obecnym stanie prawnym okoliczność ta nie podlega badaniu przez sąd w postępowaniu klauzulowym (tj. w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności).

Wskazane w art. 1214 § 3 KPC okoliczności nie podlegają jednak badaniu sądu w postępowaniu klauzulowym, jeżeli wcześniej prawomocnie oddalono skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1217 KPC).

Pomimo braku regulacji w tym przedmiocie przyjąć należy, że w obecnym stanie prawnym sąd w postępowaniu klauzulowym bada spełnienie wymagań proceduralnych związanych z wydaniem wyroku przez sąd polubowny lub zawarciem przed nim ugody. W szczególności chodzi tu o spełnienie wymagań formalnych wskazanych w art. 1196 i 1197 KPC. I tak, zgodnie z art. 1197 KPC, wyrok sądu polubownego powinien być sporządzony na piśmie i podpisany przez arbitrow, którzy go wydali. Jeżeli wyrok jest wydany przez sąd polubowny rozpoznający sprawę w składzie trzech lub więcej arbitrow, wystarczą podpisy większości arbitrow z podaniem przyczyny braku pozostałych podpisów. Ponadto wyrok sądu polubownego powinien zawierać motywy rozstrzygnięcia. Wyrok sądu polubownego powinien również wskazywać zapis na sąd polubowny, na podstawie którego wydano wyrok, zawierać oznaczenie stron i arbitrow, a także określać datę i miejsce jego wydania. Gdy każdy z arbitrow podpisuje wyrok w innym państwie, a strony nie określiły miejsca wydania wyroku, miejsce to określa sąd polubowny. Wyrok sądu polubownego doręcza się stronom z urzędu.

Z kolei art. 1196 § 1 zd. 2 KPC przewiduje, że osnowa ugody powinna być wciągnięta do protokołu i stwierdzona podpisami stron. Uchybienia w zakresie wskazanych wymagań formalnych przewidzianych dla wyroku sądu polubownego i ugody zawartej przed takim sądem stanowią podstawę odmowy nadania tym aktom klauzuli wykonalności.

I. Gil oraz *P. Gil* wskazują natomiast, że do kognicji sądu państwowego przy nadaniu klauzuli wykonalności aktom pochodzącym od sądu polubownego należy rów-

¹³ Dosłownie w przepisie tym jest mowa o sprzeczności uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku lub ugody z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP.

niez zbadanie wszelkich dokumentów przedstawionych sądowi państwowemu. Celem tej analizy jest uniknięcie sytuacji, w której klauzulę wykonalności nadano by wyrokowi bądź ugodzie zmierzającej do obejścia prawa¹⁴.

Jak słusznie wskazuje *T. Ereciński*, odmowa stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej prowadzi do bardzo doniosłych konsekwencji – uniemożliwia traktowanie wyroku tego sądu oraz ugody na równi z wyrokiem sądu państwowego oraz ugodą zawartą przed tym sądem, unicestwia tym samym dotychczasowe postępowanie przed sądem polubownym¹⁵. W konsekwencji uprawnienie się postanowienia odmawiającego stwierdzenia wykonalności aktu pochodzącego od sądu polubownego powoduje konieczność ponownego rozpoznania sprawy przez sąd polubowny¹⁶.

IV. Zagadnienia badane przez sąd przed nadaniem tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności

W dotychczasowych rozważaniach wskazane zostały szczególne zagadnienia badane przez sąd przy nadawaniu klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem (pkt 2) oraz przy nadawaniu tej klauzuli aktom pochodzącym od sądu polubownego (pkt 3). Warto jednak poświęcić nieco uwagi pozostałym kwestiom podlegającym kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym, tym bardziej że zagadnienia te bywają w praktyce przedmiotem rozbieżnych ocen i wątpliwości.

W świetle przepisów KPC regulujących postępowanie klauzulowe, a także w świetle poglądów wyrażanych w doktrynie i orzecznictwie przyjąć należy, że oprócz ustalenia, czy określony akt spełnia wymagania przewidziane w przepisach dla danego rodzaju tytułu egzekucyjnego, sąd powinien stwierdzić, czy:

- a) dany akt, ze względu na swoją treść, nadaje się do wykonania w drodze egzekucji,
- b) wystąpiło zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego,
- c) zachodzi podstawa do zmiany zakresu egzekucji wynikającego z treści tytułu egzekucyjnego.

Analiza wymienionych kwestii będzie przedmiotem dalszych rozważań.

Ad a) Ustalenie świadczenia w tytule egzekucyjnym

Klauzula wykonalności może zostać nadana tylko takiemu aktowi, który ze względu na swoją treść nadaje się do przymusowego wykonania w drodze egzekucji. Przymusowe

¹⁴ *I. Gil, P. Gil, op. cit.*, s. 53 i n.

¹⁵ *T. Ereciński, op. cit.*, s. 454.

¹⁶ *Ibidem*.

wykonanie może zaś dotyczyć wyłącznie obowiązku świadczenia. Jeżeli zatem określony akt kształtuje stosunek prawny lub prawo albo ustala stosunek prawny lub prawo, sąd odmówi nadania mu klauzuli wykonalności pomimo spełnienia przez ten akt wymagań formalnych przewidzianych dla tytułu egzekucyjnego określonego rodzaju. Okoliczność ta jest powszechnie wskazywana w doktrynie¹⁷ i orzecznictwie¹⁸.

Warto podkreślić, że sąd w postępowaniu klauzulowym nie może dokonywać ustaleń, czy z ogółu postanowień przedstawionego dokumentu wynika obowiązek spełnienia świadczenia. Przykładowo, jeżeli w wyroku sądu polubownego albo w ugodzie jest mowa wyłącznie o przeniesieniu własności określonej rzeczy na inną osobę, sąd nie może wyprowadzać z takiego sformułowania wniosku, że na nabywcę ma być również przeniesione władanie rzeczą, który to obowiązek mógłby zostać przymusowo wykonany w drodze egzekucji. Wyjaśnianie treści dokumentu wykracza bowiem poza zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym. Ewentualna wykładnia mająca na celu takie wyjaśnienie może pochodzić wyłącznie od podmiotu, który wydał tytuł egzekucyjny.

W przypadku wyroku sądu polubownego może tutaj znaleźć zastosowanie art. 1200 § 1 pkt 2 KPC, zgodnie z którym w terminie 2 tygodni od dnia otrzymania wyroku, jeżeli strony nie uzgodniły innego terminu, każda ze stron może, po zawiadomieniu drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego o rozstrzygnięcie wątpliwości co do treści wyroku. Jak wynika z kolei z treści art. 1200 § 2 KPC, jeżeli sąd polubowny uzna wniosek za uzasadniony, dokonuje sprostowania lub wykładni wyroku w terminie 2 tygodni od dnia otrzymania wniosku. Wykładnia stanowi integralną część wyroku. We wskazanym trybie może zatem nastąpić sprecyzowanie przez sąd polubowny, że mocą wydanego wyroku zasądził on określone w wyroku świadczenie.

Brak natomiast analogicznego rozwiązania, które dotyczyłoby ugody zawartej przed mediatorem albo przed sądem polubownym. W sytuacji zatem, **gdy strony nie przewidziały w zawartej ugodzie w sposób jednoznaczny obowiązku spełnienia oznaczonego świadczenia, ugoda taka nie może stanowić tytułu egzekucyjnego, a sąd odmówi nadania jej klauzuli wykonalności**. Wówczas pozostaje stronom możliwość stworzenia nowego dokumentu posiadającego walor tytułu egzekucyjnego. Przykładowo dokumentem takim może być kolejna ugoda zawarta przed mediatorem albo akt notarialny przewidziany w art. 777 KPC, w którym dłużnik poddał się egzekucji.

Dodać należy, że może wystąpić sytuacja, w której określony akt ustala obowiązek świadczenia, spełnia przedstawione wyżej wymagania proceduralne przewidziane dla tytułu egzekucyjnego, a jednak nie stanowi podstawy egzekucji. Sytuacja taka wystąpi

¹⁷ Zob. przykładowo: *E. Wengerek*, Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 1978, s. 151 i n.; *A. Marciniak*, Podstawa egzekucji sądowej (tytuł wykonawczy), Łódź 1991, s. 63 i n.

¹⁸ Zob. przykładowo: orz. SN z 27.5.1958 r., I CR 354/58, PiP 1960, z. 8–9, s. 451 i n.; uchw. SN (7) z 28.5.1976 r., V PZP 12/75, OSNCP 1976, Nr 9, poz. 187; uchw. SN z 23.6.1980 r., III CRN 43/80, OSNCP 1981, Nr 2–3, poz. 34; uchw. SN z 26.6.2002 r., III CZP 38/02, OSNC 2003, Nr 7–8, poz. 97.

wówczas, gdy dany akt zobowiązuje dłużnika do czynności, którą może wykonać także inna osoba (tzw. czynność zastępowalna), i jednocześnie w akcie tym zostało zawarte umocowanie wierzyciela do wykonania tej czynności na koszt dłużnika w razie popadnięcia przez dłużnika w zwłokę. W szczególności chodzić tu może o stosowne umocowanie zawarte w orzeczeniu sądu polubownego zasądającym świadczenie (art. 480 § 1 i 2 KC), nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby umocowanie takie zostało również przewidziane w ugodzie zawartej przed sądem polubownym albo przed mediatorem. Wierzyciel posiadający wskazane umocowanie nie ma interesu prawnego we wszczęciu egzekucji unormowanej w art. 1049 KPC¹⁹. Zatem wniosek wierzyciela o wszczęcie egzekucji – jako bezzasadny – powinien zostać oddalony²⁰.

Jak słusznie zauważył *J. Jankowski*, w opisanej sytuacji bezzasadny jest już wniosek o nadanie klauzuli wykonalności²¹. Jeżeli zatem tytuł egzekucyjny²² zawiera umocowanie wierzyciela do wykonania czynności na koszt dłużnika, sąd powinien odmówić nadania klauzuli wykonalności.

Ad b) Ustalenie zdarzenia, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego

Tytuły egzekucyjne mogą wskazywać zdarzenia, od których wystąpienia uzależniona jest ich wykonalność. Dotyczy to w szczególności wyroków sądu polubownego oraz ugod zawieranych przed tym sądem albo przed mediatorem. Podstawowym unormowaniem dotyczącym tego zagadnienia jest art. 786 § 1 KPC. Zgodnie ze zdaniem pierwszym tego przepisu, jeżeli wykonanie tytułu egzekucyjnego jest uzależnione od zdarzenia, które udowodnić powinien wierzyciel, sąd nada klauzulę wykonalności po dostarczeniu dowodu tego zdarzenia w formie dokumentu urzędowego lub prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. W powołanym przepisie mowa jest o zdarzeniu, które udowodnić powinien wierzyciel. Trudno jednak wyobrazić sobie sytuację, w której wykazanie, że nastąpiło zdarzenie umożliwiające wykonanie tytułu egzekucyjnego, ob-

¹⁹ Jednakże w uchw. z 10.5.1989 r. (III CZP 38/02, OSNC 1990, Nr 4–5, poz. 56) SN przyjął, że wierzyciel, który w postępowaniu sądowym otrzymał upoważnienie do wykonania czynności na koszt dłużnika (art. 480 § 1 KC), może – na podstawie art. 1049 § 1 zd. 2 KPC – żądać przyznania mu przez sąd sumy potrzebnej do wykonania tej czynności. Pogląd ten nie znajduje jednak uzasadnienia w treści powołanego przepisu KPC i słusznie został skrytykowany przez *F. Zedlera* w głosie do wskazanej uchwały (OSP 1999, Nr 11–12, poz. 367).

²⁰ Por. *W. Broniewicz*, *op. cit.*, s. 459.

²¹ Por. *J. Jankowski* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, Warszawa 2002, s. 395.

²² Wprawdzie w art. 1049 § 1 *in initio* KPC dokument zawierający umocowanie wierzyciela do wykonania czynności zastępowalnej na koszt dłużnika został nazwany tytułem egzekucyjnym, należy jednak wyrazić wątpliwość, czy mamy tutaj do czynienia z tytułem egzekucyjnym, skoro przewidziane w tym akcie świadczenie nie podlega przymusowemu wykonaniu w drodze egzekucji sądowej.

ciągałoby inną osobę, w szczególności dłużnika. W konsekwencji przyjąć należy, że w art. 786 § 1 KPC chodzi o wszystkie zdarzenia, od których uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego, z wyjątkiem tych, które sąd może z łatwością ustalić bez przeprowadzenia postępowania dowodowego.

Do zdarzeń, których wystąpienie nie wymaga udowodnienia, zaliczyć należy upływ terminu kalendarzowego, a także inne fakty objęte notoryjnością powszechną i notoryjnością sądową (art. 228 KPC)²³. Na okoliczność tę wskazał ustawodawca w art. 786¹ zd. 2 i 3 KPC. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli wskazanym w tytule egzekucyjnym warunkiem prowadzenia egzekucji jest spełnienie przez dłużnika świadczenia w określonym terminie, sąd nada klauzulę wykonalności po upływie tego terminu. Wprawdzie przepis ten dotyczy nadawania klauzuli wykonalności aktom notarialnym, jednakże norma w nim zawarta znajduje zastosowanie również w przypadku innych rodzajów tytułów egzekucyjnych, w tym także wyroków sądów polubownych oraz ugód zawieranych w ramach ADR.

Należy w tym miejscu podkreślić, że sam upływ terminu spełnienia świadczenia wskazanego w tytule egzekucyjnym uzasadnia nadanie klauzuli wykonalności również z tego powodu, iż kwestia spełnienia przez dłużnika świadczenia objętego tytułem egzekucyjnym wykracza poza zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym²⁴. Zarzut spełnienia przez dłużnika świadczenia może być natomiast podstawą do wniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego (opozycyjnego) uregulowanego w art. 840 § 1 pkt 2 KPC.

Z kolei wśród zdarzeń, których nastąpienie powinien wykazać wierzyciel, wymienić można warunki w znaczeniu cywilnoprawnym (art. 89 i n. KC), terminy rozumiane jako zdarzenia przyszłe i pewne (*dies certus an*), a także inne okoliczności umożliwiające wierzycielowi skierowanie sprawy na drogę egzekucji, w tym tzw. warunki potestatywne, czyli zdarzenia, które zależą od woli określonej osoby, w szczególności dłużnika.

Z art. 786 § 1 zd. 2 KPC jednoznacznie wynika, że do zdarzeń, których wystąpienie powinien wykazać wierzyciel, należy zaliczyć spełnienie przez niego świadczenia wzajemnego na rzecz dłużnika, jeżeli termin spełnienia tego świadczenia jest wcześniejszy od terminu wymagalności świadczenia, które ma być przymusowo wykonane w drodze egzekucji. W przypadku natomiast równoczesności świadczeń wzajemnych (co w świetle art. 488 § 1 KC jest regułą) komornik powinien na żądanie wierzyciela przyjąć od niego pieniądze lub inne rzeczy przypadające dłużnikowi w związku z egzekucją (art. 806 KPC). Komornik wyda te rzeczy dłużnikowi po dobrowolnym lub przymusowym wy-

²³ Por. A. Marciniak, Podstawa egzekucji..., s. 134 i n.; *tenże* [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2002, s. 1067.

²⁴ Zob. w szczególności: post. SN z 5.9.1967 r., I CZ 20/67, OSNCP 1968, Nr 2, poz. 31 z glosą K. Potrzbowskiego, OSPiKA 1968, Nr 5, poz. 90.

konaniu egzekwowanego świadczenia. Brak wymagania, aby wierzyciel przy nadawaniu klauzuli wykonalności wykazywał spełnienie jednoczesnego świadczenia wzajemnego, ma zapobiec sytuacji, w której świadczenie wierzyciela stałoby się *de facto* świadczeniem wcześniejszym od świadczenia spełnianego przez dłużnika.

Jednakże, jak wynika z art. 786 § 1 *in fine* KPC, w sytuacji, gdy świadczenie dłużnika polega na złożeniu oświadczenia woli, wierzyciel, występując z wnioskiem o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, zobowiązany jest wykazać za pomocą dokumentu urzędowego lub prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym, że spełnił należne dłużnikowi świadczenie wzajemne również w sytuacji, gdy oba świadczenia wzajemne miały zostać spełnione jednocześnie. Konieczność wcześniejszego spełnienia świadczenia wzajemnego przez wierzyciela (pomimo obowiązującej jednoczesności świadczeń) wiąże się z okolicznością, że prawomocne nadanie klauzuli wykonalności zastępuje we wskazanej sytuacji oświadczenie woli dłużnika (art. 1047 § 2 KPC). W świetle art. 786 § 1 dokumenty urzędowe oraz prywatne z podpisami urzędowo poświadczonymi są jedynymi dowodami, za pomocą których wierzyciel może wykazać, że wystąpiło zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego.

Jeżeli dokument potrzebny do uzyskania klauzuli wykonalności może być wystawiony przez organ państwowy, wierzyciel może żądać wydania tego dokumentu na podstawie art. 785 KPC. W sytuacji, gdy wierzyciel nie może uzyskać potrzebnego dokumentu, powinien wskazać tę okoliczność we wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, oznaczając jednocześnie podmiot, który może wydać stosowny dokument. Wówczas sąd może wystąpić o wydanie niezbędnego dokumentu zarówno do organu państwowego (w tym samorządowego, na podstawie art. 785 zd. 2 KPC), jak też do innego podmiotu. W tym ostatnim wypadku sąd zażąda wydania dokumentu na podstawie art. 248 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC.

Ad c) Zmiana podmiotowego zakresu egzekucji

Do najistotniejszych zmian zakresu egzekucji, które mogą zostać uwzględnione przy nadawaniu klauzuli wykonalności wyrokom sądów polubownych, ugodom zawieranim przed tymi sądami oraz przed mediatorami, należą: zmiana wierzyciela albo dłużnika po powstaniu tytułu egzekucyjnego, możliwość nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika wymienionego w tytule egzekucyjnym oraz możliwość nadania klauzuli wykonalności skutecznej przeciwko każdemu kolejnemu dłużnikowi (skutecznej *erga omnes*).

Zgodnie z art. 788 § 1 KPC, jeżeli uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu przeszły na inną osobę, sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko tej osobie, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Jak wskazuje się w doktrynie, przepis ten dotyczy wszelkich przypadków następstwa prawnego pod tytułem ogólnym i pod tytułem szczególnym, zarówno po stro-

nie wierzyciela, jak i dłużnika²⁵. Nie ma przy tym znaczenia, czy następstwo było zależne, czy też niezależne od woli podmiotu, którego dotyczy. Do przypadków takiego następstwa można zaliczyć w szczególności: przelew wierzytelności (art. 509 i n. KC), *cessio legis* (art. 518 KC), indos (art. 921⁹ § 2 KC), przeniesienie własności dokumentu na okaziciela (art. 517 § 2 KC i art. 921¹² KC), dziedziczenie (art. 922 i n. KC), nabycie spadku na podstawie umowy ze spadkobiercą (art. 1051 i n. KC). Do ustalenia następstwa prawnego po stronie dłużnika konieczne jest przejście obu elementów typowego stosunku obligacyjnego, tj. długu i odpowiedzialności, przy czym odpowiedzialność może pozostać również po stronie poprzednika prawnego dłużnika (np. art. 1055 § 1 KC).

Nie występuje natomiast następstwo prawne w sytuacji, gdy obok dotychczasowego dłużnika do stosunku obligacyjnego wstępuje nowy podmiot – zobowiązany subsydiarnie lub solidarnie (np. poręczyciel, art. 876 i n. KC). Nie ma również podstaw do nadania klauzuli wykonalności w oparciu o art. 788 § 1 KPC, gdy przepis prawa ustanawia odpowiedzialność określonego podmiotu za cudzy dług.

Dodać należy, że może również wystąpić sytuacja, w której nastąpiła zmiana dłużnika albo wierzyciela, jednakże nadanie nowej klauzuli wykonalności jest wyłączone. Dotyczy to w szczególności ugód zawartych przed sądem polubownym albo przed mediatorem, w których wierzyciel i dłużnik wprowadzili zastrzeżenie, że ustalona w ugodzie wierzytelność może być przedmiotem przelewu wyłącznie za zgodą dłużnika (*pactum de non cedendo*, art. 509 § 1 i art. 514 KC). W takiej sytuacji do uzyskania klauzuli wykonalności przez nowego wierzyciela konieczne jest przedstawienie sądowi zgody dłużnika na przelew, wyrażonej w formie dokumentu urzędowego albo prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 786 KPC). Nieprzedstawienie tego dokumentu wyłącza możliwość nadania klauzuli wykonalności w trybie art. 788 § 1 KPC.

W doktrynie wyrażony został pogląd, że art. 788 § 1 KPC znajduje zastosowanie w razie łączenia się lub przekształcania osób prawnych, które zostały wskazane w tytule egzekucyjnym jako wierzyciel lub dłużnik²⁶. Jako przykład można tutaj wskazać połączenie się spółek handlowych zarówno przez przejęcie (art. 492 § 1 pkt 1 KSH), jak też przez zawiązanie nowej spółki (art. 492 § 1 pkt 2 KSH).

Wskazać w tym miejscu należy również inną wyrażaną w literaturze opinię, zgodnie z którą art. 788 § 1 KPC znajduje zastosowanie w razie zmiany nazwiska lub nazwy (firmy)

²⁵ Por. E. Wengerek, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego, t. I, Warszawa 1994, s. 181 i n.; A. Marciniak [w:] Kodeks postępowania..., s. 1075; Z. Świeboda, Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, Warszawa 2001, s. 114.

²⁶ Por. A. Marciniak [w:] Kodeks postępowania..., s. 1075.

przez wierzyciela lub dłużnika²⁷.

Zgodnie z art. 788 § 1 *in fine* KPC, do wykazania zmiany dłużnika albo wierzyciela po powstaniu tytułu egzekucyjnego konieczne jest przedstawienie sądowi nadającemu klauzulę wykonalności dokumentu urzędowego lub prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. Jeżeli jednak przepisy szczególne wymagają, by następstwo prawne było wykazane dokumentem urzędowym o ściśle określonej formie i treści (np. postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku), wówczas wykazanie zmiany dłużnika lub wierzyciela za pomocą innego dokumentu jest niedopuszczalne i nie daje podstawy do nadania klauzuli wykonalności z zastosowaniem art. 788 § 1 KPC.

Dodać należy, że wniosek o nadanie klauzuli wykonalności na rzecz nowego wierzyciela albo przeciwko nowemu dłużnikowi podlega opłacie stałej w wysokości 50 zł²⁸.

Kolejną istotną zmianą podmiotową uwzględnianą przy nadawaniu klauzuli wykonalności jest możliwość nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w sytuacji, gdy tytuł egzekucyjny został wystawiony wyłącznie przeciwko dłużnikowi. W razie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności wyłącznie przeciwko małżonkowi będącemu dłużnikiem egzekucję można prowadzić z majątku osobistego dłużnika, ale również z pobranego przez niego wynagrodzenia za pracę lub dochodów uzyskanych z prowadzenia przez niego innej działalności zarobkowej oraz z korzyści uzyskanych z jego praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórcy (art. 776¹ § 1 KPC, który jest procesową konsekwencją brzmienia art. 41 KRO). Egzekucja z wymienionych składników wspólnego majątku małżonków jest możliwa także w razie zawarcia przez małżonków małżeńskiej umowy majątkowej, której mocą rozszerzono wspólność majątkową. W tym ostatnim wypadku małżonkowie mogą wystąpić z powództwem przeciwegzekucyjnym i żądać ustalenia przez sąd, że małżeńska umowa majątkowa była skuteczna wobec wierzyciela (art. 776¹ § 2 i 3 KPC).

Jednocześnie w obecnym brzmieniu KPC jednoznacznie i zarazem bardzo wąsko określono sytuacje, w których zachodzi **możliwość uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika**. W obecnym stanie prawnym możliwość taka występuje wyłącznie wówczas, gdy:

- wierzytelność stwierdzona tytułem egzekucyjnym wynika z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika. Okoliczność ta powinna zostać udowodniona przez wierzyciela w postępowaniu klauzulowym za pomocą dokumentu urzędowego

²⁷ Por. J. Korzonek, Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Część druga Kodeksu postępowania cywilnego, Kraków 1934, s. 515; W. Siedlecki [w:] B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 1976, s. 1122; S. Dalka [w:] S. Dalka, J. Rodziewicz, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego, Gdańsk 1994, s. 104; A. Marciniak [w:] Kodeks postępowania..., s. 1079 i n.

²⁸ Art. 71 pkt 3 KSCU.

lub prywatnego. W razie przedstawienia takiego dokumentu sąd nada tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową (art. 787 KPC w zw. z art. 41 § 1 KRO);

- wierzytelność stwierdzona tytułem egzekucyjnym powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków. Związek wierzytelności z prowadzeniem przedsiębiorstwa również powinien zostać wykazany przez wierzyciela dokumentem urzędowym lub prywatnym. Jeżeli to nastąpi, wierzyciel uzyska możliwość prowadzenia egzekucji ze składników majątku, tworzących to przedsiębiorstwo (art. 787¹ KPC w zw. z art. 41 § 2 *in fine* KRO).

Małżonek dłużnika nie może powoływać się w postępowaniu klauzulowym na zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej. Pomimo zawarcia tej umowy możliwe jest również skierowanie egzekucji do tych składników, które należałyby do majątku wspólnego, gdyby umowy majątkowej nie zawarto. Dłużnik i jego małżonek mogą jednak żądać ustalenia przez sąd, że umowa małżeńska jest skuteczna wobec wierzyciela, wnosząc w tym celu powództwo przeciwegzekucyjne (art. 787² i 840¹ KPC).

Z unormowania tego, a także z powoływanego wcześniej art. 776¹ § 2 i 3 KPC wynika w sposób jednoznaczny, że kwestia zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej w żadnym wypadku nie może być przedmiotem ustaleń sądu w postępowaniu klauzulowym. Rozwiązanie to należy w pełni zaakceptować, postępowanie o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności nie powinno bowiem pełnić funkcji postępowania rozpoznawczego.

W świetle dotychczasowych rozważań przyjąć należy, że przy nadawaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w zakres kognicji sądu wchodzi następujące okoliczności:

- sąd powinien przede wszystkim zbadać, czy osoba, przeciwko której skierowany jest wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, rzeczywiście jest małżonkiem dłużnika. Udowodnienie tej okoliczności obciąża wierzyciela. Fakt zawarcia małżeństwa może być wykazany za pomocą jakiegokolwiek dowodu;
- jak wskazywano we wcześniejszych uwagach, zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej wykracza poza zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym. Jednocześnie w obecnym stanie prawnym ustrój małżeńskiej wspólności majątkowej jest ustrojem ustawowym (art. 31 i n. KRO). W konsekwencji przyjąć należy, że przed nadaniem klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika sąd nie bada, jaki ustrój majątkowy występuje w danym małżeństwie. Jak jednak wynika z art. 52 i n. KRO w obecnym brzmieniu, z mocy orzeczenia sądu albo z mocy ustawy może powstać między małżonkami przymusowy ustrój majątkowy, tj. ustrój rozdzielności majątkowej. Małżonek dłużnika może powołać się na tę okoliczność w postępowaniu klauzulowym, w szczególności w zażaleniu przewidzianym w art. 795 KPC. Dodać należy, że małżonek dłużnika – wskazując na istnienie rozdzielności majątkowej, o

której mowa w art. 52 i n. KRO – powinien przedstawić w postępowaniu klauzulowym orzeczenie potwierdzające tę okoliczność. Chodzi tu o orzeczenie ustanawiające rozdzielność majątkową między małżonkami (art. 52 KRO), orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu lub ogłoszeniu upadłości jednego z małżonków (art. 53 KRO) albo też orzeczenie o ustanowieniu separacji (art. 54 KRO). Jeżeli małżonek dłużnika przedstawi jedno ze wskazanych orzeczeń, powinna nastąpić odmowa nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności;

- ostatnią okolicznością badaną przez sąd w postępowaniu klauzulowym jest treść dokumentu urzędowego lub prywatnego obejmującego zgodę małżonka na dokonanie czynności prawnej, z której wynika wierzytelność (art. 787 KPC), albo wskazującego na związek wierzytelności z prowadzeniem przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków (art. 787¹ KPC).

Nadając klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie art. 787 KPC, sąd zaznacza w klauzuli, że zakres odpowiedzialności małżonka ogranicza się do majątku objętego wspólnością majątkową bez szczegółowego wymieniania przedmiotów majątkowych objętych tą wspólnością. Jeżeli natomiast klauzula wykonalności jest nadawana w oparciu o art. 787¹ KPC, sąd powinien zaznaczyć w klauzuli, że odpowiedzialność małżonka dłużnika ogranicza się do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków.

Składając wniosek o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, wierzyciel powinien uiścić opłatę stałą w wysokości 50 zł²⁹.

Kolejnym przypadkiem uwzględnienia zmian podmiotowych w zakresie egzekucji jest regulacja zawarta w art. 791 KPC. Zgodnie art. 791 § 1 zd. 1 KPC, tytuł wykonawczy zobowiązujący do wydania ruchomości indywidualnie oznaczonych, nieruchomości lub statku albo do opróżnienia pomieszczenia upoważnia do prowadzenia egzekucji nie tylko przeciwko dłużnikowi, lecz przeciwko każdemu, kto tymi rzeczami włada. Powołany przepis dotyczy zatem tytułów wykonawczych zobowiązujących do wydania nieruchomości lub statku albo do opróżnienia pomieszczenia, a także tytułów zobowiązujących do wydania ruchomości indywidualnie oznaczonych. Przepis ten nie dotyczy jednak tytułów zobowiązujących do opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika (art. 1046 § 3 KPC).

W art. 791 § 1 KPC nie ma mowy o nadawaniu klauzuli wykonalności przeciwko osobie władającej ruchomością indywidualnie oznaczoną, nieruchomością, statkiem albo pomieszczeniem. Zawarte jest natomiast stwierdzenie, że tytuł wykonawczy zobowiązujący do wydania wymienionych rzeczy upoważnia do prowadzenia egzekucji przeciwko każdemu, kto tymi rzeczami włada. Takie sformułowanie wskazuje, że tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko dłużnikowi jest skuteczny *erga omnes*, a zmiana osoby władającej nie wiąże się z koniecznością uzyskania kolejnej klauzuli wykonalności prze-

²⁹ Art. 71 pkt 2 KSCU.

ciwko podmiotowi, który aktualnie włada nieruchomością, statkiem, pomieszczeniem albo ruchomością oznaczoną co do tożsamości³⁰.

Wprowadzenie tytułu wykonawczego skutecznego *erga omnes* oznacza pozbawienie osób władających rzeczami wymienionymi w art. 791 KPC statusu uczestnika postępowania o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności. W konsekwencji osoby te pozbawione są również środków obrony przewidzianych w postępowaniu klauzulowym. W szczególności nie mogą one podnosić, że ich władanie oparte jest na podstawie prawnej, nie są również uprawnione do wniesienia zażalenia na postanowienie o nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności (art. 795 KPC). W obecnym stanie prawnym badanie zgodności stanu posiadania z prawem wykracza poza zakres kognicji sądu przy nadawaniu klauzuli wykonalności.

W przepisach przewidziano natomiast system ochrony praw osoby, która w dobrej wierze nabyła przedmiot egzekucji od osoby niebędącej dłużnikiem. System ten został unormowany w kolejnych paragrafach art. 791 KPC. I tak, stosownie do art. 791 § 2 KPC, jeżeli władający uprawdopodobni dokumentem, że władanie ruchomością indywidualnie oznaczoną, nieruchomością, pomieszczeniem lub statkiem uzyskał na podstawie tytułu prawnego nie pochodzącego od dłużnika, komornik wstrzyma się z czynnościami egzekucyjnymi, pouczając władającego, że może w terminie tygodnia wystąpić do sądu o ustalenie, że tytuł wykonawczy nie może być w stosunku do niego wykonywany i o zabezpieczenie tego powództwa przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego.

Zgodnie z art. 791 § 3 KPC, komornik, wstrzymując się z czynnościami egzekucyjnymi (w związku z uprawdopodobnieniem, że władanie oparte jest na podstawie prawnej), dokonuje zajęcia ruchomości lub statku, pozostawiając te przedmioty pod dozorem władającego. Jak stanowi art. 791 § 4 KPC, w razie braku zabezpieczenia powództwa komornik podejmuje po terminie miesiąca dalsze czynności egzekucyjne w stosunku do osoby władającej. Dalsza zmiana osoby władającej ruchomością, nieruchomością, statkiem lub pomieszczeniami nie stanowi przeszkody w realizacji tytułu wykonawczego.

Przyjęte unormowanie pozwala na skuteczne przeprowadzenie egzekucji mającej na celu wydanie nieruchomości, statku, pomieszczeń, a także ruchomości oznaczonej co do tożsamości w sytuacji, gdy po uzyskaniu przez wierzyciela klauzuli wykonalności zmiana ulega osoba władająca wskazanymi rzeczami. W takiej sytuacji nie ma potrzeby uzyskiwania nowego tytułu egzekucyjnego ani nawet nowej klauzuli wykonalności.

Na marginesie należy wskazać, że do tytułów egzekucyjnych powstających w ADR może również znaleźć zastosowanie art. 778¹ KPC. Jeżeli zatem w tytule egzekucyjnym jako dłużnik wskazana została spółka osobowa (jawna, partnerska, komandytowa, komandytowo-akcyjna), zaś egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna (bądź też

³⁰ Zwraca na to uwagę J. Jankowski, Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Cz. III. Postępowanie egzekucyjne (1), MoP 2004, Nr 22, s. 1017 i n.

jest oczywiste, że egzekucja ta będzie bezskuteczna), wówczas wierzyciel może wystąpić o nadanie temu tytułowi klauzuli wykonalności przeciwko współnikowi, który na mocy przepisów KSH oraz umowy spółki ponosi nieograniczoną odpowiedzialność całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki. Składając wniosek o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko współnikowi, wierzyciel powinien uiścić opłatę stałą w wysokości 50 zł³¹.

V. Zakończenie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu powinno nastąpić szybko, szybkość działania jest bowiem jednym z podstawowych warunków skuteczności późniejszej egzekucji. W związku z tym ustawodawca przewidział w art. 781¹ KPC, że **wniosek o nadanie klauzuli wykonalności sąd rozpoznaje niezwłocznie**, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia jego złożenia. Termin określony w omawianym przepisie ma charakter instrukcyjny. Dlatego nadanie przez sąd klauzuli wykonalności w późniejszym terminie jest w pełni skuteczne. Samo niedotrzymanie terminu wskazanego w art. 781¹ KPC nie stanowi również podstawy do wniesienia zażalenia przewidzianego w art. 795 KPC. Jednakże, jak przyjął Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z 4.4.2000 r.³², przewlekłość postępowania klauzulowego i rażące uchybienie terminowi przewidzianemu w art. 781 KPC może zostać zakwalifikowane jako naruszenie prawa do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie (art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności³³). W przypadku przewlekłości postępowania klauzulowego możliwe jest również wniesienie skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki³⁴.

Analizowane postępowanie kończy się wydaniem postanowienia, którego mocą sąd nadaje klauzulę wykonalności albo też odmawia jej nadania. Jak była już o tym mowa, na postanowienie sądu obu stronom przysługuje zażalenie. Zgodnie z art. 795 § 2 KPC, termin do wniesienia zażalenia biegnie dla wierzyciela od daty wydania mu tytułu wykonawczego lub postanowienia odmownego, dla dłużnika – od daty doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji.

31 Art. 71 pkt 4 KSCU.

32 *Dewicka przeciwko Polsce*, 38670/97.

33 Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

34 Zob. ustawa z 17.6.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. Nr 179, poz. 1843).

ABSTRACT

There are three types of enforcement orders, which may appear in Polish arbitration and mediation: judgements issued by arbitration courts, settlements concluded by parties during arbitration procedure and settlements concluded during mediation. These enforcement orders shall be checked in the so-called clause procedure (postępowanie klauzulo-we) which plays the role of a "bridge" between arbitration or mediation and enforcement procedure. If the enforcement title is correct, the court shall affirm it and put a stamp on the enforcement title. This stamp is called an enforcement clause (klauzula wykonalności) and it includes the decision of the court that the enforcement is admissible. In such situation the creditor is entitled to initiate the enforcement procedure.